№ 117 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13 **1890** ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13 № 117

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւնն ընդունւում է ամեն լեզւով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Միջին-Ասիական ցուցահանդէս. Նամակ Կրասնավոդսկից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիական մինիստրների կեանքից. Պ. Շանմըրի ճանապարհորդութիւնը. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Երևանեան նահանգում.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋԻՆ-ԱՍԻԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

—

Պատրաստութիւններ են տեսնվում Մօսկվայում բանալու այն ցուցահանդէսը, որի մասին վաղուց լուր կայ, և որը կրում է «Միջին-Ասիական ցուցահանդէս» անունը: Անունը արդէն ցոյց է տալիս, որ այդ ցուցահանդէսի նպատակը պիտի լինի պատկերացնել, ծանօթացնել հասարակութեան՝ թէ միջին-Ասիական երկրների արդիւնաբերութիւնների և թէ այնտեղ ներմուծվող ապրանքների հետ: Այդ նպատակին հասնելու և երկրի արդիւնաբերութեան մասին աւելի ճիշդ գաղափար տալու համար, ցուցահանդէսի մէջ պէտք է ի ցոյց դրվեն ոչ միայն միջին-ասիական այն նահանգների արդիւնաբերութիւնները, որոնք պատկանում են Ռուսաստանին, այլ և հարևան խանութիւնների և մինչև իսկ Պարսկաստանի շատ արդիւնաբերութիւնները և ապրանքները:

Բացի այն նիւթերից, որոնք հասկացողութիւն պիտի տան, թէ ինչպէս ինչ են արդիւնաբերում միջին-ասիական նահանգները, Բուխարան, Խիվան, Աւգանիստանը և Պարսկաստանը, և թէ ինչ ապրանքներ են ներմուծվում այդտեղ Ռուսաստանից, ցուցահանդէսում պէտք է լինեն և այնպիսի բաժիններ, որոնք նուիրված կը լինեն այդ երկրների պատմութեանը, հնագիտութեանը, ազգագրութեանը:

Ցուցահանդէսը կունենայ, ինչպէս հաղորդում են Մօսկվայի լրագիրները, ի միջի այլոց հետևեալ բաժինները: 1) Միջին-Ասիայի բնական հարստութիւնները, անմիջակ կերպարանքով. երկրի բուսականութիւնը և կենդանիները: 2) Միջին-ասիական երկրների տեղական բերքերից պատրաստած արդիւնաբերութիւնները, այգեգործութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, ծխախոտի արդիւնաբերութիւնը, բամբակը, գինեգործութիւնը, մեղուապահութիւնը և մետաքսագործութիւնը: 3) Տնայնագործութիւնը և գործարանական արդիւնաբերութիւնը: 4) Պատմական բաժինը—պատկերներ, յատակագծեր, նկարներ, զէնքերի տեսակներ, վրաններ, այլ և առողջապահական դրութիւնը: 5) Հնագիտութիւնը և ազգագրութիւնը, հնագիտական իրեղէններ և ժողովրդի այժմեան կեցութեան ճշգրիտ պատկերը: 6) Ուսումնական-դպրոցական բաժինը.—վիճակագրական տեղեկութիւններ, գլխաւորապէս առևտրի, ներմուծվող և արտահանվող ապրանքների մասին. երկրին վերաբերեալ զանազան գրուածքներ. տեղական դպրոցները: 7) Ներմուծվող ապրանքներ, որոնք զանազան տեղերից բերվում են այդ երկրները՝ տեղական գործածութեան համար: Վերջապէս ցուցահանդէսում կը լինի և մի բաժին, որտեղ ցոյց կը դրվեն թէ Ռուսաստանում ինչ տեսակ ապրանքներ են պատրաստվում Միջին-Ասիական երկրներից ստացվող հում նիւթերից:

*

ՆԱՄԱԿ ԿՐԱՍՆԱՎՕԴՍԿԻՑ

—

Հոկտեմբերի 7-ին

Անցեալ սեպտեմբեր ամսի 29-ին Կրասնավօդսկ քաղաքը բաղդ ունեցաւ ընդունել երկու հիւրերին, այն է ֆինանսների մինիստր Վիշնեգրադսկուն և նահանգապետ Կուրօպատկինին: Տեղիս հասարակութիւնը երկու պատուաւոր հիւրերին էլ աղ ու հացով ընդունեց. Թիւրքմեններն էլ յետ չը մնացին՝ նրանք էլ աղ ու հաց ներկայացրին մինիստրին: Հասարակութիւնը մի կարճ և հասկանալի ոճով գրած խնդիր մատուցեց պ. մինիստրին, երկաթուղու գիծը այստեղ անցկացնելու համար:

Այնուհետև մինիստրը այցելեց քաղաքիս մէջ եղած ջրի հորերը, և մտադրված երկաթուղու կայարանի տեղը. և ապա վերադարձաւ կրկին շոգենաւը: Այնտեղ ընթրիք անելուց յետոյ, երեկոյեան ժամի 9-ին, «Ալէքսանդր III» շոգենաւը մտնելով, ուղևորվեց դէպի Ռուսաստան: Քաղաքը լուսաւորված էր, երեք շոգենաւերը զարդարված և լուսաւորված էին ի պատիւ բարձրաստիճան հիւրերի:

Իսկ նահանգապետը միւս օրը այցելեց քաղաքիս դիւանատունը, հիւանդանոցը, զինուորներին, և մասնաւոր խանութները, հարց ու փորձ անելով բոլորի կացութիւնը: Երեկոյեան ժամի 5-ին տեղիս փոքրիկ հասարակութիւնը ներկայացաւ նորին գերազանցութեանը ճանապարհ գցելու:

Մեծ յոյսեր ունենք քաղաքիս և երկրիս ապագայ բարւոքման մասին:

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Որովհետև միայն երեք ամիս է մնում մինչև տարվայ վերջը, խնդրում ենք մեր բաժանորդներին, որոնք մինչև այժմ պարտ են մնում «Մշակի» խմբագրութեանը, շուտով ուղարկել մեզ իրանց բաժանորդագինը: Մինթէ խմբագրութիւնը պէտք է անդադար և անդադար յիշեցնէ մի և նոյնը:

—

Գրիգոր Արծրունու «Երևանեան նահանգում» վերնագրով թղթակցութիւնների մէջ մտել են մի քանի տպագրական սխալներ, որոնք փոխում են մասամբ թղթակցութիւնների իմաստը: Օրինակ, վերջին X-որդ թղթակցութեան մէջ (առաջին երեսի վերջին սիւնը) ասված է, որ Արարատեան դաշտում գիւղական տները ցեխից են շինված, իսկ բարդի ծառերի փայտը ծառայում է որպէս գերաններ (ծածկի փայտ), կտուրը պահպանելու համար և նմանապէս դ ռ ն ե ր և լուսամուտներ շինելու համար: Իսկ փոխանակ դ ռ ն ե ր տպարանում շարել են՝ տ ն ե ր բառը: Պարզ է, որ եթէ տները ցեխից են շինված, նոյն տ ն ե ր ը չեն կարող փայտից շինված լինել:

—

Մեզ գրում են, որ անգլիական «Daily News» լրագրի թղթակից պ. Ֆիցջերալդ, հոկտեմբերի 6-ին թողեց Երևանեան նահանգը և ուղևորվեց Բագու քաղաքը, որտեղից կը գայ Թիֆլիս:

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են, որ այսօր, հոկտեմբերի 13-ին այդ քաղաքում կօնցէրտ պիտի տայ երգիչ պ. Ամիրջանեանց, մասնակցութեամբ պ. Շումախէրի և Կարա-Մուրզայի երգեցիկ խմբի: Պ. Ամիրջանեանց դիտաւորութիւն ունի գնալ Իտալիա, իր ձայնը կատարելագործելու համար: Մեր թղթակիցը յոյս է յայտնում, որ Բագուի հասարակութիւնը կը շտապի գալ կօնցէրտը, միջոց տալու համար մեր երգչին իր մտադրված նպատակին հասնելու:

—

Այս օրերս ստացանք Ֆրանսիացի պ. Շանտր ուսումնականից, Լիօն քաղաքից, մի նամակ, որի մէջ պարոնը խնդրում է մեզ հաղորդել իրան մեր երկրի վերաբերմամբ այլ և այլ լրացուցիչ տեղեկութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են իր ուսումնական հետազօտութիւններն աւարտելու համար: Այդ նամակից երևում է որ տ. Շանտր իր արած ճանապարհորդութիւնից յետոյ շարունակելու է մեր երկրի ուսումնասիրութեամբ հետաքրքրվելու:

—

«Нов. Обозр.» լսում է, որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը, հոգալով գիւղացիների վիճակի մասին, դիտաւորութիւն ունի նպաստել գիւղական ազգաբնակութեան մէջ գիւղացիական փ ո խ ա տ ո ւ   ա ր կ ղ ե ր ի բացման: Այդ տեսակ գիւղական բանկեր կը բացվեն աւելի բազմամարդ գիւղերում և միջոց կը տան գիւղացիներին օգտվել էժան և կարճ-ժամանակեայ կրէդիտից: Առժամանակ դիտաւորութիւն կայ բանալ այդ տեսակ փոխատու կասսաներ Թիֆլիսի նահանգի գիւղերում:

—

Խորէն արքեպիսկոպոս Նար-Բէյ Լուսինեան թողեց Թիֆլիս հոկտեմբերի 10-ին, ուղևորվելով դէպի Կ. Պօլիս: Հասնելով Բաթում, սրբազանը հոկտեմբերի 11-ին ուղարկեց Թիֆլիս բազմաթիւ հեռագիրներ, շնորհակալութիւն յայտնելով Թիֆլիսցիներին և օրհնելով նրանց:

—

Հոկտեմբերի 11-ին, Թիֆլիսի նահանգական դատարանում քննվում էր մասնաւոր փաստաբան Պլևշչևսկու և «Новое Обозрѣніе» լրագրի խմբագիր պ. Ուսպենսկու գործը: Փաստաբան Պլևշչևսկի մեղադրում էր յիշեալ լրագրի խմբագրին զ ր պ ա ր տ ո ւ թ ե ա ն համար, Դժբաղդ Մանիի սպանութեան գործի առիթով: Դատարանը քննելով գործը՝ արդարացրեց Ուսպենսկուն:

—

Քաղաքումս այժմ օրվայ խօսակցութեան առարկան կալուածական բանկում պատահած արիւնահեղ դէպքն է: Մի ոմն Դիասամիձէ ցերեկով մտնելով բանկը՝ սկսում է խօսել բանկի կալուածների գնահատող պ. Փուրցելաձէի հետ: Դրանց

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ

XI

Ում յայտնի չէ մեր գրականութեան մէջ հանգուցեալ Րաֆֆիի ձեռքով ստեղծված խ ա չ ա գ ո ղ ի տիպը: Հայ գիւղացու այդ տիպի հայրենիքը մնդանում՝ Հին-Նախիջևանի գաւառն է, իր Հին-Նախիջևան և Օրդուբաթ քաղաքներով, իր Թումբուլ, Ջահուկ, Եարմջա, մասամբ էլ Կուզնուդ, Հաջիվար և Եամխանա գիւղերով, որտեղ Թուրք տարրը, կարելի է ասել, կազմում է աւելի քան 60% ամբողջ ազգաբնակութեան: Այդ տարրի մէջ ես չեմ հաշւում Հին-Նախիջևանում ապրող, բուն պարսկական, իրանական մաքուր ծագումին պատկանող անհամեմատ աւելի ազնիւ, աւելի չիտակ, մեղմ բնաւորութիւն, բնականապէս կիրթ զգացմունքներ ունեցող փոքրաթիւ տարրը: Եւ ահա Թուրք ահագին մեծամասնութեան շրջանում ապրող այդ հայ գիւղական ազգաբնակութեան փոքրամասնութիւնը կատարեալ ապականութեան է հասել:

Եւ որովհետև իւրաքանչիւր բարոյական երևոյթ, այսպէս թէ այնպէս, իր հիմքն ունի տնտեսական վատ թէ լաւ պայմանների մէջ, ուստի թող ներվի ինձ գծագրել այստեղ Հին-Նախիջևան գաւառի հայ գիւղական ազգաբնակութեան տնտեսական և հասարակական կեանքի պատկերը:

Հին-Նախիջևան գաւառի գիւղերը մեծ մասամբ միլքադարական են. ինչպէս ասեցի ազգաբնակութեան 60%-ից աւելի Թուրք են: Հայ գիւղացին, որը կազմում է հազիւ 40% ամբողջ գիւղական ազգաբնակութեան, չունի բաւականաչափ հող, որովհետև հողը մշակելու համար պէտք է ջրել, պէտք է արուեստական ջրանցքներ անցկացնել: Հողագործութիւնը բաւականաչափ չէ կերակրում գիւղացուն և նա ստիպված է, ապրելու և իր ընտանիքը ապրեցնելու համար՝ դիմել պանդխտութեան, որտեղ յաճախ է առնում այլ և այլ երկրորդական, շատ անգամ ոչ էլ այնքան ազնիւ պարապմունքներ: Գիւղացին թողնում է իր ընտանիքը և տարիներով թափառում է Անդրկովկասում, Կովկասում, Ռուսաստանի ներքին նահանգներում և շատ անգամ նոյն իսկ Արտասահմանում: Այդ ժամանակ կինը մենակ է մնում. նա շրջապատված է Թուրք ծառաներով: Այդտեղ ծագում են տարիների ընթացքում սիրային յարաբերութիւններ հայ կնոջ և Թուրք ծառայի մէջ.... Սակայն խիղճը չէ ներում հայ կնոջ, որ մարդու բացակայութեամբ զաւակների թիւն աւելանայ և ահա նա արուեստական միջոցների է դիմում յղութիւնը խանգարելու, մանուկին վիժելու, շատ անգամ դիմում է նոյն իսկ մանկասպանութեան.... Եւ յայտնի է որ այդ գաւառում բաւական յաճախ է պատահում մանկասպանութիւնը: Ուրիշ կողմից մարդը երկար տարիներով օտար երկիրներում ամեն տեսակ կասկածաւոր գործերով և խաչագողութեամբ թափառելուց յետոյ, վերադառնում է գիւղը, թէև շատ անգամ հարստացած, բայց և շատ յաճախ սիֆիլիսով վարակված, որով վարակում է և իր կնոջը.... Գուցէ ոչ մի գաւառում սիֆիլիս ասված կործանիչ հիւանդութիւնը այնքան տարածված չէ, որքան Հին-Նախիջևանի գաւառում: Բացի սրանից ուրիշ պատճառ էլ կայ, որ գաւառի հայ ազգաբնակութիւնը հետզհետէ պակասեցվում է,—դա անպիտան կլիման է, որի պատճառով մահացութիւնը շատ մեծ է գաւառում: Թուրք ազգաբնակութիւնը անտանելի շոգ ամառվայ ժամանակ քոչում է սարոտ, հով և առողջ տեղեր, իսկ հայը, կամ աւելի լաւ է ասել հայ ընտանիքը՝ ամառ ձմեռ մնում է անշարժ իր բնակավայրում, անպիտան, շոգ տեղում: Դրա հետևանքն այն է լինում, որ նոր սերունդը նիհար, հիւանդոտ, թուլամորթ է լինում և գաւառի հայ ժողովրդի մէջ թէ հիւանդութեան և թէ մահացութեան աւելի մեծ պրօցէնտ է լինում, քան Թուրք ժողովրդի մէջ: Այդպիսով հողի և ջրի պակասութիւնը, պանդխտութիւնը, շրջապատող Թուրք ժողովրդի ներգործութիւնը հայ կնոջ և ընտանիքի վարք ու բարքի վրա, սիֆիլիսը, անպիտան կլիման, մահացութեան մեծ պրօցէնտը, մանկասպանութեան յաճախ դէպքերը,—այդ բոլորը սպառում է Հին-Նախիջևանի գաւառի հայ գիւղական ազգաբնակութեան ոյժն ու թարմութիւնը և միջոց չէ տալիս նրան բարոյապէս ու մտաւորապէս զարգանալու, արգելք դնելով և ազգաբնակութեան թւով կանոնաւոր աճման: Նոյնանման պայմանների մէջ գտնվում է և Շարուր անուանված շրջանը. մօտաւորապէս 40 Թուրք գիւղերի մէջ ընկած են 5—6 հայ գիւղեր: Այդտեղ հայ գիւղացին չէ պանդխտում, չէ գնում օտար երկիրներ Թումբուլցիների կամ Եարմջացիների պէս խաչագողութեամբ և այլ կասկածաւոր ու անազնիւ պարապմունքներով զբաղվելու, նա մնում է իր տեղում և պարապում է դաշտային աշխատանքներով, սակայն Շարուրում հայ փոքրաթիւ տարրը կատարելապէս ընկճված լինելով ահագին մեծամասնութիւն կազմող Թուրք տարրի հակակրթական ներգործութեան տակ, հայ կինը ստիպված է կատարելապէս փակված կեանք վարել, թագնվել ամենքի աչքերից և պարապել միմիայն տան տնտեսութեամբ: Բայց ինչ է լինում այդ դրութեան հետևանքը. իր դէմքը ծածկող, ամենքէց թագնվող, ամօթխած հայ կինը, մինչև որ իր մարդը դաշտումն է,—նա իր տան մէջ տնտեսութեամբ պարապելով, սիրային յարաբերութիւնների մէջ է մտնում Թուրք ծառայի հետ.... Այդտեղ էլ նոյն հետևանքը. հայ գիւղական ընտանիքի բարք ու վարքերի ապականութիւնը: Այստեղ ի դէպ կը լինի ասել, որ Շարուրի փոքրաթիւ հայ տարրը, ընկճված լինելով Թուրք տարրի մեծամասնութեան տակ, մի տեսակ ներ-

մէջ տեղի ունեցող խօսակցութիւնը վերջ ի վերջոյ դարձաւ կռիւ, և հետևանքն այն եղաւ, որ Դիասամիձէ դաշոյնով երկու վէրք հասցրեց Փուրցելաձէի ճակատին: Անմիջապէս վիրաւորվածին բժշկական օգնութիւն հասցրին և ոստիկանութիւնը արձանագրութիւն կազմեց: Թիֆլիսում նորութիւն չէ խանչալներով միմեանց վէրք հասցնելը, ըստ լեռնական սովորութեան,—բայց օր ցերեկով, բանկի մէջ, ուր կարելի է խօսքով միմեանց հասկանալ, խանչալ գործ դնել՝ դա արդէն չափից դուրս լեռնականութիւն է....

—

Մեզ հաղորդում են, որ այժմ Թիֆլիսում ներկայացումներ տուող մալօրօսների խումբը շուտով պէտք է հեռանայ Թիֆլիսից, և կալուածական բանկի թատրօնում պէտք է տրվեն օպերետային ներկայացումներ:

—

Լսում ենք, որ հոկտեմբերի 17-ին պէտք է Թիֆլիսում լինի ժողովրդական դասախօսութիւն ռուսերէն լեզուով, նախաձեռնութեամբ վարժուհիների ընկերութեան:

—

Պետերբուրգի լրագիրները հաղորդում են, որ գալ տարի լրանում է կովկասեան նախկին կառավարչապետ իշխան Դօնդուկօվ-Կօրսակօվի ծառայութեան յիսնամեակը:

—

«Русскія Вѣдомости» լրագիրը հաղորդում է, որ ենթադրութիւն կայ ժ ո ղ ո վ ր դ ա գ ր ո ւ թ ի ւ ն անել դեկտեմբերին: Դրա վրա մօտաւորապէս 3 միլիօն ռուբլի ծախս կը լինի: Շատ շուտով կոբօշվեն առաջիկայ ժողովրդագրութիւն կատարելու մանրամասնութիւնները:

—

Այս օրերս Թիֆլիսում լոյս տեսաւ Սամուէլ Սմայլսի յայտնի «Ինքնօգնութիւն» գրուածքը պ. Փիլիպոս Վարդանեանի հայերէն թարգմանութեամբ: Սմայլսի այդ աշխատութիւնը սրանից շատ տարի առաջ լոյս է տեսել հայերէն լեզուով, բայց ոչ Կովկասում և ոչ մեր բարբառով, այլ Կ. Պօլսում և թիւրքահայերի բարբառով: Կ. Պօլսի տպագրութիւնը մեր կողմերում շատ քիչ կայ, և այդ պատճառով պ. Վարդանեանի այդ նոր թարգմանութիւնը ոչ թէ աւելորդ չէ, այլ շատ օգտաւէտ է: Մենք չենք խօսում գրքի թարգմանութեան լեզուի մասին, որովհետև պ. Վարդանեանի թարգմանչական լեզուն արդէն յայտնի է ընթերցող հասարակութեանը իր լաւ կողմերով և դրա հետ միասին մի քանի աննշան անհարթութիւններով: Իսկ ինչ վերաբերում է գրքի արժանաւորութեանը, դրա մասին խօսելը աւելորդ է.—որովհետև Սմայլսի «Ինքնօգնութիւնը» յայտնի է ամենքին և ամեն տեղ:

—

Ֆրանսիայում, ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգի լրագիրները կազմվել է մի ընկերութիւն, որը պէտք է մշակի Կուբանեան շրջանի նաւթային հանքերը: Ընկերութեան կանօնադրութիւնը շուտով պէտք է ներկայացվի մինիստրութեան հաստատութեանը:

—

Մեզ ուղարկված է նոր լոյս տեսած մի գիրք, որի վերնագիրն է «Ջուր յոյսեր»: Դա մի վէպ է, աշխատութիւն պ. Շիրվանզադէի: Վէպի նիւթը վերցրած է, եթէ այսպէս կարելի է ասել ա ռ օ ր և ա յ կեանքից: Կաշխատենք մի այլ անգամ խօսելու ընդհանրապէս այդ վէպերի և վէպիկների մասին, որոնք վերջին ժամանակները լոյս են տեսնում մեր գրականութեան մէջ, և որոնց հեղինակներն աշխատում են իրանց նիւթը առօրեայ, կամ ուրիշ խօսքերով, ժամանակակից կեանքից վերցնել, որոնց թւին և պատկանում է վերոյիշեալ գիրքը: Առ այժմ չենք կարող չը նկատել, որ «Ջուր յոյսեր» վէպը ընթերցողի վրա մասամբ յոգնեցնող տպաւորութիւն է թողնում իր ծանր, ոճով, անհարթ լեզուով, և տեղ-տեղ արհեստականութեան հասցրած նկարագրութիւններով:

—

Մի քանի թեմերի հոգևորականների վրա, Ռուսաստանում, նորերս դրված է մի նոր պարտաւորութիւն՝—հաւաքել տեղեկութիւններ տեղական տնայնագործութեան մասին: Անկասկած, հոգևորականները այդ գործը կատարելու յարմարութիւն ունեն, քանի որ լաւ տեղեակ են լինում տեղական կեանքին. միայն հարկաւոր է, որ նրանք լաւ ծանօթ լինեն այն ծրագրի հետ, թէ ինչպէս պէտք է հաւաքել տեղեկութիւնները և ինչ նպատակի համար:

—

ԴԱԶԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Բարանա գիւղը գտնվում է Ղազախի գաւառում, մօտ 40 վերստ հեռու Ղազախ քաղաքից, ունի 100 տուն բնակիչ: Օդը և ջուրը առողջարար է; ժողովուրդը պարապում է երկրագործութեամբ, այգեգործութեամբ և անասնապահութեամբ: Գիւղը յետ է մնացել ամեն բանում. մարդասպանութիւնը, գողութիւնը և անառակութիւնը միշտ անպակաս են: Դրա պատճառներից մէկը գիւղի մէջ բուն դրած վաշխառուներն են: Դրանցից մէկը երկար տարիների ընթացքում ծծել է և ծծում է խեղճ ժողովրդի արիւնը: Այդ վաշխառու հերոսը ջուր պղտորելու համար սովորեցնում է դրացի թուրքերին կամ ծառաներին գողանալ հարևանի եզը, ձին, կամ գոմէշը և երբ գիւղացին յուսահատ փնտռում է իր ապրանքը, վաշխառուն մէջ է ընկնում ասելով թէ թուրքերը, իրան խաթրը շատ ունեն, եթէ մի 10-ը կամ 15 ր. տան՝ կարող է յետ բերել տալ գողացած ապրանքը: Բարանեցիք բոլորն էլ համարեա մուրհակով փող են պարտ այդ վաշխառուին. օրինակ, վերցնելով 20 կամ 25 ր. մի քանի տարուց յետոյ դառնում է 150 ր. եթէ տալիս է մի թաղար ցորեն (9 պուդ) երեք տարուց յետոյ դառնում է հինգ թաղար: Քահանան քարոզում է ժողովրդին թէ ուսումը պարտադիր է, ամօթ է այսպէս գիւղին, որ ուսումնարան չունենայ. իսկ վաշխառուն կանչում է տգէտ գիւղացիներին ասելով թէ «ա թ ա դ ա ն բ ա բ ա դ ա ն մենք երբ ենք ուսումնարան ունեցել, որ հիմա ունենանք, մենք էնքան փող չունենք, որ եօլա գնանք, մենք որտեղից տանք վարժապետի ռոճիկը»: Ամենքը ճանաչում են այդ ինքնագլուխ և հարստահարող գիւղացուն: Միայն մի բան է ուրախալի բարանեցու համար. այդ այն է, որ Բարանա գիւղից բաւական զարգացած երիտասարդներ կան Թիֆլիսում և մի քանի երիտասարդ վաճառականներ, որոնք խորհուրդ են արել Բարանում չինել մի ուսումնարան, որը լինի ոչ թէ միայն Բարանու համար, այլ և լինի մի կենտրօնական դպրոց և շրջակայ հայ գիւղերի համար»:

—

Մեզ գրում են ՆՈՒԽՈՒՑ. «Նուխին քնել է, Նուխին յետ յետ է գնում: Մեր ժողովրդի նիւթական դրութիւնը յետին աստիճանին է հասել: Մինչդեռ ուրիշ տեղերում կանայք եւ ձեռք են զարկում հասարակական գործունէութեան, մեզանում ինտելիգենտ դասակարգը և երիտասարդ սերունդն անգամ այդ դէպքերում լետարգիական քնի մէջ են խորասուզված: Միայն փողոցային կեանքը, բամբասանքը ու նախանձը կազմում են հասարակութեան բան ու գործը. հարուստները, ձայն և կշիռ ունեցողները միշտ իրանց չէզոք են պահում, իսկ գործողին կամ գործելու ցանկացողին հալածում են: Միթէ հարկաւոր է հասկացնել, թէ ինչ դեր է խաղում ա ռ ո ղ ջ ո ւ թ ի ւ ն ը մտաւոր առաջադիմութեան մէջ. ինչպէս երևում է՝ դպրոցում չեն ուզում հասկանալ, որ առողջ միտքն ու հոգին առողջ մարմնի մէջ է գտնվում»:

—

Սալմաստ գաւառի Ս ա ւ ն ա գիւղից մեզ հաղորդում են հետևեալ տեղեկութիւնը. «Այստեղ Մովսէսեան ազգանունով երկու եղբայրների մէջ կռիւ է պատահում: Տանը միմեանց հետ կռուելիս, եղբայրներից մէկը դանակով խփում է միւսին. վէրքը այնքան մեծ էր, որ վիրաւորվածը մի քանի ժամից յետոյ մեռաւ: Սպանողը փախաւ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

Պարիզի լրագիրները այս օրերս առանձին ուշադրութիւն են դարձրել մի գործի վրա, որն անմիջական կապ ունի ֆրանսիական ֆինանսների մինիստր պ. Ռուվիէի հետ:

Խնդիրը հետևեալն է:

Ֆինանսների մինիստր պ. Ռուվիէին մեղադրում են այն բանում, որ նա օգուտ քաղելով իր մինիստրական պաշտօնից, այդ պաշտօնը գործ է դնում բօրսայում դրամական շահեր ունենալու համար: Առանց բացատրութեան էլ պարզ է, որ մինիստրի դէմ ուղղած մեղադրանքը ծանր է, և եթէ այդ մեղադրանքը հաստատվի, պ. Ռուվիէ, ընկնելով հասարակաց աչքում, պէտք է վայր ընկնի իր պաշտօնից: Պարիզի «Jour» լրագրում նորերս հրատարակվեցան յօդուածներ մինիստր Ռուվիէի այդ «դատապարտելի» վարմունքի դէմ: Այդ յօդուածներն աղմուկ հանեցին և այն պատճառով, որ դրանց հեղինակը այն նոյն Շարլ Լօրանն է, որն առաջինն էր, որ մատնանիշ արեց քաջածանօթ Վիլսօնի սխրագործութիւնների վրա, և այդպիսով պատրաստեց նախագահ Գրէվիի անկումը:

Ինքն մինիստր Ռուվիէ այս օրերս բողոքեց իր դէմ ուղղած ակնարկութիւնների և մեղադրանքների դէմ, յայտնելով որ այդ բոլորը իր մինիստրական պաշտօնի հակառակորդների լարած մի թակարդ է: Ինքն Շարլ Լօրան, պատասխանելով պ. Ռուվիէին, ասում է, որ, ի հարկէ, Ռուվիէ այնքան յիմար չէ, որ անձամբ զբաղվի «բօրսային խաղերով», այլ այդ բանը նա անում է ուրիշ անձանց միջոցով: Իր այդ խօսքերին պ. Լօրան կցում է և այն, որ Ռուվիէի այդ մարդիկը շատերին յայտնի են և դժուար չի լինի հարկաւոր ժամանակը նրանց ցոյց տալ:

Ֆինանսների մինիստր Ռուվիէի հակառակորդները՝ ինչպէս, օրինակ, միապետականները, բուլանժեանները, օգուտ քաղելով դէպքից, պնդում են, որ Լօրանի ասածները ճիշդ կը լինեն, յայտնելով, որ իրանք մեծ հաւատով են վերաբերվում դէպի Լօրան:

Թէ ինչ դրական միջոցներով կը մաքրի իրանից այդ կասկածները այժմեան մինիստրը.—այդ դեռ յայտնի չէ: Միայն շատ ցանկալի է, որ պ. Ռուվիէ իրանից սրբի այդ արատը, ապա թէ ոչ դա մի սաստիկ հարուած կը լինի իր ամբողջ մինիստրութեան և հանրապետական կառավարութեան համար:

Դիմադրական լրագիրները ասում են՝ որ եթէ յիրաւի պ. Ռուվիէ չէ արել այն բոլորը, ինչ որ վերագրում է նրան պ. Լօրան, թող նա դատի կանչէ Լօրանին:

Ինչով կը վերջանայ այդ մինիստրական, ոչ-դիպլօմատիկական միջնադէպքը,—այդ շուտով կը պարզվի:

Գ. ՇԱՆԹՐԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

—

Այնտեղ սահմանապահ կոզակներ կան, որոնք բազմաթիւ վրանների տակ բանակած են. անոնց մօտեր կը բնակին Քիւրդեր, որոնք միմիայն հովուութեամբ կը զբաղին: Այս ցեղեր մեզ շատ լաւ կերպով և մինչև անգամ մեծ ուրախութեամբ ընդունեցին. անոնց համար Ֆրանսացիներն ազատութեան և անկախութեան ներկայացուցիչներն են և այս արժանիքն ալ ունին որ իրենց գործերին բնաւ չեն խառնուիր:

Քարեր, տունկեր, նաև բազմաթիւ հնութիւններ հաւաքեցի անոնցմէ: Արած փոքրիկ նուէրներիս փոխարէն և իրենց տարած բժշկական խնամքներիս ապերախտ չը գտնուելու համար

քին ազդմամբ ձգտում է կղզիանալ, պատսպարվել երկրի աւելի մեծ գիւղական կենտրօններում. այդ տեսակներիցն է Ուլիանորաշէն (Հայ-Նորաշէն) ընդարձակ հայոց գիւղը: Շարուրի հայ տարրը անհամբերութեամբ սպասում է, որ իրագործվի կառավարութեան մտադրութիւնը այդ շրջանում մի քաղաք կազմակերպելու: Մեծ գիւղերից մէկը քաղաք դարձնելու հարցը՝ զբաղեցնում է այժմ ամենքին Շարուրի շրջանում. արդեօք հայ Ուլիանորաշէն գիւղը, թէ թուրք Բաշնորաշէն գիւղը քաղաք կը դառնայ,—այդ յայտնի չէ. ի հարկէ երկրի հայերի համար ցանկալի է առաջինը: Բայց ինչ և իցէ, մի երկրում, որտեղ 40 թուրք գիւղերի մէջ մի 5—6 հայ գիւղ կայ միայն, քաղաքում կենտրօնանալը հայ փոքրաթիւ տարրի համար՝ մեծ նշանակութիւն ունի. հայը դառնալով քաղաքացի, ինքն կառանձնանայ և կառանձնացնէ իր ընտանիքը գիւղական թուրք ազգաբնակութեան ապականիչ ներգործութիւնից, հայը իր ձեռքը կը գցէ երկրի առևտուրը, երկրի արհեստները,—և այնուհետև, փոխանակ թուրքից մշտապէս կախված լինելու, ինքն թուրք գիւղական ազգաբնակութիւնը կախված կը լինի հայից:

Եւ որտեղ հայը աննշան փոքրամասնութիւն է կազմում թուրք ազգաբնակութեան հետ համեմատելով՝ նրան ուրիշ ելք չէ մնում, եթէ ոչ գումարվել քաղաքներում: Ինչքան էլ դա անախորժ և անմխիթար երևոյթ լինէր,—բայց դա համամարդկային պատմութեան մէջ միշտ կրկնվող պատմական անխուսափելի երևոյթ է: Եթէ հայ գիւղացին փոքրամասնութիւն կազմելով թուրք ազգաբնակութեան մեծամասնութեան մէջ, հետզհետէ կը ճնշվի թուրք տարրի հակակրթական ներգործութեան տակ, եթէ իր կալուածատէրերի (մանաւանդ թուրք միւլքադարների) ձեռքում նա հետզհետէ աւելի կը հարստահարվի, հետզհետէ պարտքերի մէջ կընկնի թէ իր համագիւղացի և թէ կալուածատէր վաշխառուի ձեռքում, եթէ նա հետզհետէ կը կորցնի իր հողերը, եթէ նոր և դեռ ես անմշակ, ամայի հողերի վրա ջուր չանցկացվի,—ի հարկէ այն ժամանակ հողազուրկ հայ գիւղացին ճարահատված ստիպված կը լինի՝ կամ գաղթել ուրիշ երկիրներ, կամ մշտապէս պանդխտութեան մէջ ապրել, կամ գիւղից անցնել քաղաքներ և լցնել երկրի մեծ կենտրօններ, կամ գիւղում մնալով, որպէս հողազուրկ գիւղացի, դառնալ հողազուրկ գիւղական բանւոր, կամ վերջապէս շատ շատ մշակելու համար կապալով վերցնել ուրիշների հողերը: Սակայն այդ բոլոր աննպաստ հանգամանքները ցանկալի չեն:

Գուցէ շատերը կասեն ինձ, որ ես չափից դուրս սև գոյներով եմ նկարագրում թուրք ազգաբնակութեան մէջ ապրող հայ գիւղացու բարք ու վարքը: Բայց ասացէք խնդրեմ, ինչքան էլ ընդունակ լինէր հայը քաղաքակրթութեանն ու լուսաւորութեանը,—ինչ բարոյական ուսմունքներ կարող է ընդունել մի ժողովուրդ, որը շրջապատված է բարոյականութեամբ և լուսաւորութեամբ իրանից շատ աւելի ստոր տարրերով՝ թուրքերով, ղարափափախներով, քիւրդերով, եզիդիներով և այլն.... Ի՞նչ օրինակներ է տեսնում հայը իր չորս կողմը. տնտեսական նեղ վիճակի մէջ գտնվելով, նա տեսնում է իր չուրջը անշարժ, աւանդապահ, առաջադիմութեան թշնամի, խաւար, մոլեռանդ թուրք մեծամասնութիւն, որը դարերից ի վեր ցոյց է տալիս գիշատիչ հակումներ դէպի գողանալը, կողոպտելը, աւազակութիւն անելը, նա տեսնում է համագիւղացի և կալուածատէր վաշխառուին, տեսնում է ամեն տեղ կաշառակերութիւն, զգում է հոգևորականի, քարոզչի բացակայութիւն, տեսնում է ուսման բացակայութիւն, տեսնում է կալուածատիրոջ ձգտումը կորզել իրանից հողի այս կամ այն կտորը: Եւ ինչպէս չը փչանայ նա: Ե՞րբ է տեսնում նա, որ միւլքադարը, հոգալով իր գիւղացու բարօրութեան մասին՝ ջանար իր գիւղում մի դպրոց հիմնելու, կամ դիմէր հոգևոր իշխանութեանը, պահանջելով որ հոգևոր մխիթարութիւնից, քարոզչից զուրկ մնացող իր ստորադրեալ գիւղացիների համար մի ուսեալ և բարեխիղճ հոգևորական ուղարկվի:

Ուրիշ կողմից վերջին ժամանակները միւլքադարների շրջանում մի աչքի ընկնող երևոյթ է նշմարվում. դա նրանց տնտեսական վիճակի անկումն է. գիւղացիների աղքատութիւնը մի կողմից, նրանց անբարեխղճութիւնը իրանց մշակած հողերի արդիւնքից տասցվող որոշ և նշանակված մասը ճիշդ կերպով կալուածատիրոջ հատուցանելում, միւլքադարների չուալ կեանքը, միւս կողմից,—այդ բոլորը այն հետևանքն ունի, որ վերջին ժամանակները միւլքադարներից շատերը պարտքերի մէջ խրվելով, կորցնում են իրանց հողերը, որոնք աճուրդով են ծախվում և իրանք վերջնականապէս աղքատանում են.... Ծախված հողերն էլ կամ անցնում են ուրիշների ձեռքը, կամ մնում են բանկի իրաւունքի տակ, եթէ գրաւ էին դրված....

Հին-Նախիջևանի գաւառի հայ գիւղացու անմխիթար վիճակի հակապատկերը ներկայացնում է մեզ Աբարանի մահալը: Հայի այդ ահագին ամբարանոցը, հացի այդ շտեմարանը՝ ներկայացնում է մի հրաշալի բարձրաւանդակ: Առողջարար օդ ունեցող այդ բարձրադիր և հացատու երկիրը ներկայացնում է մեզ անվերջանալի դաշտեր, խոտնամբով մշակված վար ու ցանքեր և աւելի ոչինչ: Ոչ մի հատ ծառ չէ երևում Աբարանի մէջ, սակայն երկիրը վերին աստիճանի բանաստեղծական է: Ահագին տարածութեամբ վարած ու ցանած այդ դաշտերի մէջ ապրում է զուտ և անխառն հայոց գիւղական ազգաբնակութիւն (թիւրքաց Հայաստանից գաղթած), իր բազմաթիւ գիւղերում, իր քարաշէն, գետնափոր տներում: Աբարանի հային կարելի է մասամբ յատկացնել այն խօսքը, որը ասված է եղել անգլիացիների կամ գերմանացիների վերաբերմամբ. «իւրաքանչիւր անհատը ջոկ-ջոկ վերցրած յիմար է, իսկ բոլորը միասին վեր առած խելօք ազգ են կազմում»: Եւ իրաւ

այս մարդիկ յօժարակամ յանձն առին ենթարկուիլ իմ անելիք գիտական քննութիւններիս։

Այս կերպով Տիկին Շանթրը յաջողեցաւ մահմէտական տիկինների լուսանկարը առնել և անոնց գանկերը չափել։ Հանկէ սկսանք մեր արշաւանք մեծ և փոքր Արարատների կողմերի վրայ. բայց առանց մինչև գագաթ երթալու, այլ միայն մինչև 3,500 մէթր ելնելով գոհ եղանք. այս բարձրութեան վրայ արդէն շատ ցուրտ կանէ, ծանրաչափը զէրօ կը նշանակէր։ Այդ բարձրութենէն բազմաթիւ շրջապատկերներ քաշեցինք և այն մեծաքանչ գիրքերի մէջ 15 օրի չափ անցունելէ յետոյ, իջանք Իգտիրի դաշտը, Թուրքօ-ռուսական սահմանագլուխը։ Կօզաք սպայներ այդ երկրի վրայ հետաքրքրական շատ տեղեկութիւններ տուին ինձ։ Իգտիրէն ռուսական Հայաստան մտանք և հասանք Կողբ։

Աղի երկիրը։ Այստեղ աղի հանքերի երկիրն է։ Մեզ շրջապատող լեռներն ամբողջապէս աղ են. զանոնք սրածայր փորիչներով կը կտրեն և զանազան կտորների կը բաժնեն, ճիշդ ինչպէս կանեն մեր քարահանքերի մէջ։ Էշերը կը փոխադրեն այդ աղաքարերի կտորներն։

Մինչև Երևան ուր կը վերադառնանք, կաթիլ մը ջուր չը գտնուիր որ աղած չը լինի. քառասուն աստիճան տաքութիւն, մժղուկներ, աղի ջուր, ահա ասոնք կը կազմեն մեր հաշուեկշիռ։ Հազիւ թէ կարող կը լինինք մեր ծարաւ մի քիչ անցունել, վարունգ և խակ ծիրան ծծելով։

Յուլիս 14-ը։ Յուլիս 14-ի ազգային տօնին Կողբի մէջ էի։ Չը կրնալով դուրսը պարզել մեր եռագոյն դրօշ, վրանիս վրայ պարզեցի և փոքրիկ տօն մը ու տեղային գինով ոռոգեալ զուարթ սեղան մը պատրաստեցինք։ Երեկոյին իմ որսի հրացանով և Ռուկժիռիի փամփուշտներով հրախաղութիւն ըրի։

Երևան չը հասած, դադար մը կանենք Էջմիածին որ Անդրկովկասի Հռովմն է իր լուսաւորչական կրօնաւորներով, վանքով և գանձեր պարունակող գրատունով։

Երևանէն նոր պաշարներ առինք, Կէօքչայ (Սևան) լճի հարաւակողմը գտնուող լեռները այցելելու համար Թաթար կարաւանով մը։ Ասոնք հրաբխային ժայռերի և օբսիդաքարերի բարձրութիւններ են 2 կամ 3,000 մէթր բարձրութեան վրայ մարգագետիններով ծածկուած, ուր քիւրդ ցեղեր կը բնակին որոնք մեզ շատ լաւ ընդունելութիւն արին։

Գեղարդի մէջ կողջունենք անուանի վանքի մը, որի մատուռները ապառաժի մէջ փորուած են. շատ բազմութիւն գտանք հոն երբ հասանք. այդ վանք ուխտի կուգան յատկապէս ամլութեան և թէ մարդերի և թէ անասունների հիւանդութեան բժշկութիւն խնդրելու համար։ Այնտեղ բազմաթիւ զառներ մատաղ կանեն. յետոյ խրճիթների և վրանների շուրջը կերգեն և կը պարեն։ Սևան լճի եզերքէն Թռչունների և անասունների մեծական հաւաքածոյ մը կը ժողովեմ։

Նոր-Պայազիտի մէջ որ վաճառաշահ մեծ քաղաք է, կը ձգենք մեր ձիեր որոնցով 12,000 քիլօմէթր ճամբորդութիւն արած էինք և կառքով կը վերադառնանք Թիֆլիս։ Մինչդեռ Երևանի մէջ հաւաքածոներս և մտուկներս տեղ մը կամփոփեն, մենք դեռ Թիֆլիսի բոլորտիքը պտոյտներ կանենք։ Կլիմայն շատ լաւ չէ, զի ջերմութեան աստիճանը 40-էն յանկարծ 0-ի կը փոխուի։ Օգոստոս 8-ին Tigre շոգենաւը մտանք 38 հակով որոց միայն երկուքը իմ անձնականս կը վերաբերէին։ Դեռ անցեալ օր հասայ Մարսէյլ։

Իրիկունը Բեռաչի կայարանը իջանք, ուր բարեկամներս, Մարդաբանական ընկերութիւնը և պ. Լօթէ, եկան մտերմական ցոյցերով ընդունեցին մեզ և բառին բուն նշանակութեամբ ծածկեցին ծաղիկների տակ տիկին Շանթրը։

Այսպէս եղաւ ահա իմ ճանապարհորդութիւն. այն վաւերական աղբիւրներ, որ ես կրցայ հաւաքել, ինձ դիւրացուցին որոշ գաղափարներ կազմել Ռուսահայաստանի զանազան ցեղերի յատկանիշներին վրայ։ Մենք այս հաճոյալի երկիրը պըտըտեցանք նոյն իսկ Հայերի առաջնորդութեամբը և հայ երևելիների յանձնարարականներով. այդ Հայեր շատ շնորհալի և սիրուն մարդավարութեամբ վարուեցան մեզ հետ։ Կը յուսամ թէ կատարած պաշտօնս պարապը չը գնաց, ոչ թէ միայն գիտական տեսակէտով, այլ և աշխարհագրական տեսակէտով։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անգլիական լրագիրները վերջին ժամանակներս բաւական խիստ կերպով սկսել են յարձակուել Պորտուգալիայի դէմ։

—Շուտով գերմանական կանցլեր Կապրիվի տեսակցութիւն պիտի ունենայ իտալական մինիստր-նախագահ Կրիսպիի հետ։ Լուր կայ, որ Կապրիվի պէտք է հետևեալ կտրական հարցն առաջարկէ Կրիսպիին. — կամենում է արդեօք Իտալիան վերանորոգել երեքպետեան դաշնակցութիւնը, թէ ոչ։

—Պրուսական սէյմին շուտով պէտք է ներկայացուի մի նախագիծ, որի նպատակն է փոփոխել գիւղական համայնքների կազմակերպութիւնը։

—Լօնդօնից գրում են, որ Բ. Դուռը վճռեց խաղաղասիրական դիրք բռնել դէպի յունաց պատրիարքը, և կատարել նրա պահանջներից մի քանիսը։ Պատրիարքը եռանդուն կերպով պնդում է իր պահանջների վրայ։

—Արտասահմանի հայոց լրագիրները գրում են. «Մարսէյլի Թիւրքական ընդհանուր հիւպատոս Մավրօյէնի-պէյ հոկտեմբերի 8 Թուական մի շրջաբերական ղրկելով այստեղ գտնուած օսմանեան բոլոր հպատակներին, կը ծանուցանէ թէ Բ. Դռնէն եկած սախտողական հրահանգներին և այժմ գործադրութեան մէջ գտնուող «հիւպատոսական կանոնների» համեմատ, Մարսէյլ բնակող ամեն օսմանեան հպատակներ պէտք է որ երթան արձանագրել տան իրենց անուն հիւպատոսարանի տումարին մէջ և ստանան օսմանցիութեան վկայագիր, որ տարին անգամ մը պէտք է վերանորոգել։ Հակառակ պարագայի մէջ, կը սպառնայ մերժել իր ստորագրութիւն այդպիսի հպատակներին երբ ունէ գործով իրեն դիմեն և իր ստորագրութեան պէտք ունենան պաշտօնական վաւերացման մը համար։ Առաջին անգամին այդպիսի զանցառութեան մը համար տուգանք պիտի պահանջուի 10-էն մինչև 30 ֆրանք։ Հիւպատոսարանը, ինչպէս կերևի, տեղական ոստիկանութեան միջոցով իմացած է օսմանեան հպատակների անուններն և հասցէները։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երևելի երգչուհի Ադելինա Պատտի վճռել է շինել իր կալուածքում մի սինագօգ, ցոյց տալու համար, որ ինքն ջերմ կերպով դաւանում է հրէական կրօնը։ Գուցէ շատերը չը գիտէին, որ Պատտի հրէուհի է։

* * *

Հնդկաստանում բժշկութեամբ պարապող 36 կին-բժիշկներ, դիմելով այնտեղի փոխ-արքային, խնդրում են մի օրէնք հրատարակել և այդ օրէնքով արգելել 14 տարեկանից փոքր աղջիկներին մարդու գնալը։

* * *

Յայտնի է, որ մեզ մօտ անցագրի վրայ գրվում են մարդու արտաքին նշանները, գլխաւորապէս դէմքի նշանները, որպէս զի մի անցագրով մի ուրիշ մարդ չօգտուի։ Հետաքրքիր է իմանալ, թէ ինչպէս են անում Չինաստանում։ Երբ մէկն ուզում է անցագիր ստանալ, նրա ձեռքի ափը թաթախում են իւղով, ապա ձեռքը դընում են մի բարակ և թրջած թղթի վրա, որը և պահպանում է այն բոլոր գծերի նկարը, որոնք կան ձեռքի ափի մէջ։ Եւ որովհետև զանազան մարդկանց ձեռքի ափի գծերը երբեք միատեսակ չեն լինում, ուստի ճանապարհորդը չէ կարող իր անցագիրը մի ուրիշին տալ։ Դրա հետ միասին չինաց ոստիկանութիւնը վերցնում և պահում է անցագիր վերցնողի մեծ մատի չափսը։

* * *

1889—90 Թւին Գերմանիայում հաւաքած 170,494 նորակոչ զինուորներից միմիայն 896 հոգի էին անգրագէտ, կամ ուրիշ խօսքով 0,51 տոկոսը։

* * *

Մարդկային յիմարութիւնը շատ անգամ չափից անցնում է.... Ահա մի ծիծաղելի ապացոյց։ Ամերիկական մի դպրոցում Նորերս դպրոցի վարչութիւնը արգելված գրքերի ցուցակի մէջ մտցրեց Լօնգֆելլօի «Նաւ» անունով գրուածքը։ Գրուածքի ա ն բ ա ր ո յ ա կ ա ն ո ւ թ ի ւ ն ը այն տեղումն է, ուր բանաստեղծը նկարագրում է, թէ ինչպէս է նաւը շարժվում, թէ ինչպէս է նաւը ցնցումներ զգում՝ և ապա միանգամից նետվում ովկիանոսի գրկի մէջ.... Ապա խորամիտ բարոյագէտները վրդովված են նրանով, որ նկարագրված է, թէ ինչպէս է նաւը հանգստանում ովկիանոսի գրկի մէջ, որը համբուրելով նրա մարմնի մասերը, քնքոյշ գգուշութեամբ սղմում է նրան իր գրկում....

Որպիսի՜ սրամտութիւն։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԲԵՐԼԻՆ, 10 հոկտեմբերի։ (Վօլֆի գործակալութիւնից)։ Կայսրը հրամայեց, որ կոմս Մօլտկէի ծննդեան օրը Բերլինի բերդապահ գնդի բոլոր դրօշակները տանեն յօբելեարի մօտ։ Մի այդպիսի շնորհ մինչև օրս դեռ չէ արված ոչ մի գերմանական հպատակի։ Մաղթանքից յետոյ կայսրը Սակսօնիայի Թագաւորի, Բադենի և Հեսսէնի մեծ դուքսերի և բոլոր պրինցների հետ կը գնայ կոմս Մօլտկէի բնակարանը շնորհաւորելու Նրան՝ իր, զօրքի և նաւատորմի կողմից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 11 հոկտեմբերի։ Հրատարակված է հետևեալ բիւլլետէնը Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլաեվիչ անդրանիկի առողջութեան մասին. «Ծնօտի երկարատև հիւանդութիւնը և անցեալ տարվայ նոյեմբերին եղած ինֆլուէնցիան քայքայելով Մեծ Իշխանի առողջութիւնը, առաջ բերեցին ջղային սաստիկ տկարութիւն։ Տաք եղանակը և հանգստութիւնը յոյս էին տալիս, որ առողջութիւնը կը լաւանայ, բայց հիւանդութեան յանկարծակի բարդվելը առաջ բերեց այն, որ տկարութիւնը սուր կերպարանք ընդունեց. սաստիկ անքնութիւնը և տաղտկութիւնը մանաւանդ անտանելի են Օգոստափառ հիւանդի համար և նուաղեցնում են Նրան։ Այս գիշեր Նորին Բարձրութիւնը անհանգիստ անցկացրեց։ Տաքութիւնը 37,5, զարկերակը 100»։ Պրօֆէսօր Կօվալեվսկի։

—Օդեսայի զինուորական շրջանի զօրքերի հրամանատար Րօօպ նշանակված է պետական խորհրդի անդամ։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 11 հոկտեմբերի։ Պատրիարքական ճգնաժամը դեռ ևս շարունակվում է։

ԱԹԵՆՔ, 11 հոկտեմբերի։ Դիմադրականների արած ցոյցի պատճառով տեղի ունեցաւ կռիւ, որի ժամանակ մի քանի մարդիկ վիրաւորվեցան ատրճանակի հարուածներով։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 հոկտեմբերի։ Ֆինանսների մինիստրի նախագահութեամբ բացեց իր նիստերը մաքսային տարիֆը վերաքննելու համար կազմված յանձնաժողովը։—«Нов. Время» լրագիրը հաղորդում է, որ քաղաքային կանօնադրութիւնը փոփոխելու և լրացնելու նախագիծը կառաջարկվի պետական խորհրդին ոչ թէ առաջիկայ նըստաշրջանում, որպէս լուր էր տարածվել, այլ 1891 Թւի վերջը, կամ 1892 Թւի սկիզբները։

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

փոստային գնացքը ուղևորվում է

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	8 ժ.	40 ր.	առաւ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	11 »	8 »	երեկ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բագու . . .	12 »	8 »	երեկ.
ԲԱԳՈՒԻՑ գալիս է Թիֆլիս . ,	7 »	40 »	առաւ.

նայեցէք աբարանցի հայի վրա. փոքրահասակ, անշնորք, առողջ կազմուածքով, թէև շատ հեռու յաղթանդամ լինելուց, դուրեկան, մեղմ գծագրութիւններ ունեցող, բայց ոչինչ չարտայայտող դէմքով, նոյն իսկ մասամբ դէմքի բթամիտ արտայայտութեամբ, մի տեսակ անմիտ ժպիտ երեսին՝ աբարանցի հայը ջոկ վերցրած մի անշնորհ և անընդունակ էակի տպաւորութիւն է գործում։ Սակայն մտէք երկիրը, նայեցէք աբարանցու աշխատանքն ու կեանքը,—և կը համոզվէք, որ ջոկ-ջոկ վեր առած այդ անշնորհ անհատներից բաղկացած ամբողջութիւնը՝ մի գիտակցական, անյաղթելի անտեսական հաւաքական ոյժ է ներկայացնում, որի կեանքը անխզելի կերպով կապված է հողի հետ և որը այդ ասպարէզի վրա անյաղթելի է դառնում, ընդունակ լինելով իր հաւաքական ոյժով աներևակայելի անտեսական յաղթութիւններ գործելու։

Աբարանցու ընտանեկան բարք ու վարքը վերին աստիճանի մաքուր է, բարոյական է. մարդը եղան պէս աշխատասէր է, կոշտ, կոպիտ ու բիրտ է,—սակայն բանաստեղծական ոգի ունի։ Կինը նմանապէս աշխատասէր է, բայց աւելի ազատ է, քան ուրիշ տեղերի գիւղական հայուհիք։ Ասեցի որ երկիրը տրամադրում է դէպի բանաստեղծութիւնը. աբարանցին տրամադրված է սիրելու և սիրահարվելու։ Աղջիկն ու տղան դաշտում միասին աշխատելով՝ շուտով սիրահարվում են միմեանց վրա,—և ահա նրանց սիրային տանջանքը սկսում է արտայայտվել սիրային երգերով։ Այդ բարձրաւանդակ, սարոտ ցուրտ երկիրը, իր ցորենի անսահման արտերով՝ ծնեցնում է իր կոշտ, կոպիտ, բիրտ, աշխատասէր, վերին աստիճանի մեղմ բարք ու վարք ունեցող ժողովրդի մէջ՝ ջերմ բանաստեղծական և խոր սիրային զգացմունքներ.... Աբարանցին և նրա նմանները հայ ժողովրդի մէջ՝ ներկայացնում են մեզ հնդկա-եւրոպական, կամ գերմանական ցեղի բնաւորիչ յատկութիւնների նախատիպը։

Աբարանցին այն աստիճան կապված է իր հացատու հողի հետ, որ ոչ մի ուրիշ տեղ չի գնայ փող աշխատելու համար. նա դուրս է գալիս իր սիրելի դաշտավայրերից, թողնում է իր երկիրը մի քանի օրով միայն այն ժամանակ, երբ հարկաւոր է եզները լծել սայլին ու տանել Երևան կամ Ալէքսանդրօպօլ ցորենը ծախելու համար։ Իր բերքը ծախելուց յետոյ, աշնանաքաղին, նա կը մնայ մի քանի օր Երևանի շրջակայքում, կը վարձվի օրավարձ մշակի պէս, կը վաստակէ մի քանի կոպէկ,—և անմիջապէս կը վերադառնայ իր սարոտ երկիրը։

—

Ես վերջացրի իմ թղթակցութիւններս. ինձ մընում է ասել, որ հերթական ամենանշանաւոր հարցերից մէկը Երևանեան նահանգում, որի լուծումը անյետաձգելի է,—հողային հարցն է։

Նրան վճռելու կամ որ և է լուծում տալու համար երկու միջոց կայ։

1) Հողի պակասութեան պատճառով նահանգի շատ տեղերում, անհրաժեշտ է մեծ կապիտալների գործադրելը նահանգի մէջ ամայի, անջուր, ուրեմն և անմշակ մնացած ահագին դաշտերը մշակութեան պիտանի դարձնելու համար։ Երբ որ ջրված կը լինեն այդ դաշտերը, ուրեմն և մշակութեան պիտանի կը դառնան, նրանց կարելի կը լինի բնակեցնել ծանր, տոկուն հողագործական աշխատանքին երկրի ամենաընդունակ ժողովրդով, այսինքն հայերով, որոնք իրանց դժոխային աշխատասիրութեամբ միմիայն կարող են մաքառել տեղական հողային մշակութեան բոլոր աներևայելի դժուարութիւնների հետ, որոնցից մէկն է կիզիչ արեգակը, միւսը տենդն է, իսկ երրորդը՝ Արարատեան դաշտի ամբողջ մակերևոյթի վրա և հողի խորքերում բնութեան ձեռքով սփռված անթիւ անհամար քարերի դուրս բերելն է... Այդ տեսակ աշխատանքին միայն հայի համբերութիւնը կը դիմանայ։ Իմ յիշած ահագին դաշտերից մէկը Արագածեան դաշտն է, (Խոր-Վիրապի և Դաւալուի մօտ) որը արդէն ջրվում է Կախամօվի ջրանցքով, ապա ջրվելուն կարօտ է մնացել մինչև այժմ անմշակ և ամայի թողված Իգդիրի կողմերում գտնվող Սարդարաբադի ահագին դաշտը, վերջապէս կը յիշեմ այստեղ և Հին-Նախիջևանի կողմերում գտնվող Խօքի մեծ դաշտը, որը նմանապէս սպասում է ջրանցքի, մշակութեանը պիտանի լինելու համար։ Այդ բոլորի համար մեծ գումարներ են հարկաւոր։ Բայց աւելի փոքր կապիտալներով կարելի է ստագել Երևանեան նահանգի այլ և այլ տեղերում գտնվող աւելի փոքր տարածութիւններ ներկայացնող անմշակ և ամայի մնացած անթիւ անհամար դաշտեր։ Հարկաւոր է միայն դուրս գալ Երևանից Աշտարակ գիւղի ուղղութեամբ (Ալէքսանդրօպօլի ճանապարհով) տեսնելու համար մի ընդարձակ, անմշակ և անթիւ քարերով ծածկված դաշտը, որը ձգվում է Երևանի մօտ գտնվող Դալմայի այգիներից մինչև Աշտարակը և որը եթէ ոռոգված լինէր՝ շատ բերրի կը լինէր։

2) Նահանգի երկրագործութեան դրութիւնը, հողագործ դասակարգի վիճակը բարւոքելու համար անհրաժեշտ է երկու տեսակ գիւղական բանկերի հաստատութիւնը։ Առաջինը՝ կարճ-ժամանակեայ կրեդիտ մատակարարող փոխատու գիւղական բանկն է, որը միջոց կը տայ գիւղացուն, չը դիմելով վաշխառուին կամ կալուածատիրոջ, օգտվել իր համար անհրաժեշտ էժան կրեդիտից՝ աղետի տարում, երաշտութեան կամ ցանելու համար սերմ չունենալու ժամանակ, և այլն։ Երկրորդ բանկը՝ երկար-ժամանակեայ կրեդիտ մատակարարող գիւղական կալուածական բանկն է, որը միջոց կը տայ գիւղացուն, օգտվելով երկար-ժամանակեայ կրեդիտից՝ յետ գնել միւլքադարից գիւղացիական հողաբաժինները։

Գրիգոր Արծրունի

Ապրանքա-ճանապարհորդական գնացքը

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . . 3 ժ. 10 ր. ցերեկ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս. . 8 » » » առաւ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Գանձակ . . 9 » 45 » առաւ.
ԳԱՆՁԱԿԻՑ գալիս է Թիֆլիս. 8 » 20 » եկեկ.

—

ՌՈՒՍԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐ

Ամառնային երթեւեկութիւն

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, շոգենաւը Բաթումից ուղեւորվում է Օդէսա՝ Սուխումի և Նովօրօսիյսկի վրայով:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, ուղղակի ըէյսով, Նովօրօսիյսկի վրայով:

ՇԱԲԱԹ օրերը, 8 ժամին երեկոյեան, շրջական ըէյսով, բոլոր նաւահանգիստների վրայով:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օրերը, 7 ժամին երեկոյեան, արտասահմանեան ըէյսով դէպի Կ. Պօլիս:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄՈՒՐՏԱԳ

վերադարձնալով կօջօրից, շարունակում է անգլիական լեզուի դասերը տալ: Երաշխաւորում է կանոնաւոր արտասանութիւնը, որը ընդունված է Օկսֆօրդում և կէմբրիջում: Կարող է տան դաստիարակի պաշտօնն ընդունել, քանի մի ժամ օրական: Պայմանների մասին դիմել. տուն Կորգանովի, փողոց Գուդովիչի, գեներալ Ավինովի բնակարանում: Դասեր է տալիս իր բնակարանում, Երևանեան Հրապարակի վրա գտնվող Բրոզակու մագազինի եաև: 1—3

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
MESSAGERIES MARITIMES
(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ԼՕՆԴՕՆԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ

Ուրբաթ, 19/31 հոկտեմբերի դուրս կը գնայ ԲԱԹՈՒՄԻՑ LA MANCHE (ՄԱՆՇ) շոգենաւը, նաւապետ CAUVIN (ԿՕՎԷՆ) դէպի Կ. Պօլիս, Մարսէլ, Հավր, Լօնդօն, մտնելով և միջանկեալ նաւահանգստները:

Ագէնտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գ. ԷՍՍԷՆԺԷՐ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ ԳԷՈՐԳ ՀԷԶՈՒԲԵԱՆ ՀԷԶՈՒԲԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ՝ ԳՕԼԴԼՈՒՍԻ: 2—2

ВЫСОЧАЙШЕ УТВЕРЖДЕННОЕ
ТОВАРИЩЕСТВО
МЕХАНИЧЕСКАГО И ЧУГУННО-ЛИТЕЙНАГО ЗАВОДА
БЕЛЛИНО-ФЕНДЕРИХЪ
ВЪ ОДЕССѢ.

Складъ и производство сельско-хозяйственныхъ и заводскихъ машинъ и орудiй, какъ-то:

Постоянныхъ паровыхъ машинъ и котловъ разныхъ системъ и силъ, Мукомольныхъ мельницъ и всякаго рода принадлежностей къ нимъ. Щеретовокъ, вальцовыхъ поставовъ крупосѣекъ, буратовъ и всякихъ другихъ мельничныхъ машинъ системы Г. Даверiо. Лѣсопильныхъ станковъ съ пилами. Конныхъ молотилокъ, и приводовъ, вѣялокъ, соломорѣзокъ, кукурузныхъ молотилокъ—ручныхъ, конныхъ и паровыхъ Прессовъ для винограда и сѣна. Маслобоекъ, брандспойтовъ и пасовъ. Конныхъ грабель «Голинсвортъ».

Производство котельныхъ работъ и отливка изъ чугуна и мѣди.

Выполненiе всякаго рода заказовъ для паровыхъ вальцовыхъ мельницъ, винокуренныхъ, пивоваренныхъ, сахарныхъ и другихъ заводовъ, вагоны для конножелѣзныхъ дорогъ.

Складъ локомобилей, паровыхъ молотилокъ, конныхъ молотилокъ со штифтовыми барабанами и конныхъ приводовъ извѣстной фирмы Клейтонъ и Шутлiвортъ въ Линкольнѣ, и Вѣнѣ.

Главный складъ жатвенныхъ машинъ и косилокъ «Желѣзная рама» и «Континенталь» Джонстона.

Единственный складъ вальцовыхъ станковъ
Г. ДАВЕРIО въ Цюрихѣ.

Заводъ имѣетъ свой собственный эллингъ для постройки пассажирскихъ и буксирныхъ пароходовъ, паровыхъ катеровъ, баржъ и проч. и принимаетъ заказы на поднятiе на эллингъ судовъ для исправленiя или окраски подводныхъ частей и ихъ корпусовъ.

Агентъ въ Ростовѣ н|Д. Г. Я. Золотухинъ, Николаевскiй пер. д. Арт. Яблокова, противъ Реальнаго училища кв. № 8.

33—100 (ե. շ.)

МУЗЫКАЛЬНЫЙ МАГАЗИНЪ И БИБЛIОТЕКА
Ивана А. Сузанаджянъ

Коммиссiонера Тифлисскаго Отдѣленiя Императорскаго русскаго Музыкальнаго Общества подъ Тифлисскимъ Коммер. Банкомъ.

Постоянно имѣется громаднѣйшiй и полнѣйшiй выборъ НОТЪ въ новѣйшихъ дешевыхъ изданiяхъ, принятыхъ во всѣхъ консерваторiяхъ Россiи и Европы и получаются постоянно всѣ выдающiяся музыкальныя новости. Цѣны самыя крайныя и продажа производится по московскимъ и петербургскимъ цѣнамъ. Имѣя прямыя непосредственныя торговыя сношенiя со всѣми издателями музыки, магазинъ имѣетъ полную возможность всѣ заказы г.г. иногородныхъ исполнять въ точности, аккуратно и добросовѣстно. Свѣжiя Итальянскiя струны. Каталоги высылаются безплатно.

Библiотека значительно обновлена, выдаются въ чтенiе болѣе 5,000 книгъ и всѣ русскiе ежемѣсячные журналы. Плата за чтенiе въ мѣсяцъ отъ 50 коп.—Въ годъ отъ 4 р. 50 коп. Каталогъ библiотеки 15 коп.

Тамъ-же по случаю продается совершенно новое пiанино за 425 руб., фисгармонiя за 200 руб. и поддержанное заграничное пiанино за 245 руб. 4—5

Լոյս տեսաւ
Շիրվանզադէի
ՋՈՒՐ ՅՈՅՍԵՐ
վէպը

Գինն է Թիֆլիսում 1 րուբլի: Օտարաքաղաքացիներին ճանապարհածախսով 1 ր. 25 կ. Վաճառվում է կենտրոնական գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ՝ Тифлисъ Ширванзадэ. 1—5

„ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ"
(ВѢНСКIЙ МАГАЗИНЪ)
ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԻ
ԴՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՊՐՕՍՊԷԿՏԻ ՎՐԱ, ՄԴԻՎԱՆԻԻ ՏԱՆԸ

Ստացանք այս օրերս մեծ քանակութեամբ, ամենավերջին տարազով կարած մարդկանց և երեխայոց ձմեռվայ և աշնան պատրաստի հագուստներ: Կտորները ուղղակի և անձամբ գործարաններից գնելով՝ պատրաստել ենք տուել մեր հսկողութեան տակ, աւելի անտեսաբար, Մօսկվայի մեր սեփական արհեստանոցում: Ուստի, այդ հագուստները, որպէս առաջին ձեռքի արտադրութիւն, այսուհետև ծախում ենք գործարանների գներից աւելի զիջումով: Միանգամայն ապահովացնում ենք պ.պ. գնողներին՝ թէ ապրանքների յատկութեան, թէ գոյների և թէ ամուր կարված լինելու կողմից:

Խուդավերդեանց Է—10

ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՈՒՄ հոկտեմբեր ամսի 24-ին, երեկոյեան 8 ժամին, լինելու է աճուրդ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու այժմեան դպրոցի ներքնայարկի չորս խանութները, որոնք գտնվում են 3 Ալէքսանդրեան Թաղում, Հին փոստայի փողոցում: Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, ցերեկվայ 10-ից մինչև 12 ժամը: 2—3

Լոյս տեսաւ
ԾԱՂԿԱՀԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀՆԱՐՈՂԸ ԴՕՔՏՕ ՋԷՆՆԵՐ
վերնագրով գիրքը. գինն է ճանապարհածախսով 20 կոպէկ: 2—3

ՄԻ ԸՆՏԱՆԻՔ ընդունում է գիշեօթիկ աշակերտներ մատչելի գներով: Աշակերտների հետ կրկնութիւններ կանեն: Նոյն տեղը կարելի է ֆրանսերէնի և գերմաներէնի դասեր վերցնել: Հասցէն. Авчалская площадь, домъ Исарлова, квартира Лункевича. 8—10

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի 4/16 ապրիլից սկսած

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ

Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն, և Կ. Պօլիս:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Հինգշաբթի, 11/23 հոկտեմբերի	շոգենաւ	ՍԻՐԿԱՍԻ	—	ԲՕՇԷԼ
—	25 հոկտեմբերի (6 նոյեմբերի)	—	ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ	—	ԺԻՐՈՒԷՆ
—	8/20 նոյեմբերի	—	ԱՆԱՏՕԼԻԱ	—	ԳԱՐՐԻԿ
—	22 նոյեմբերի (4 դեկտեմբերի)	—	ՍԻՐԿԱՍԻ	—	ԲՕՇԷԼ

Տոմսակները ուղղակի երթևեկութեան Բաթումից դէպի Պարիզ իսկական գնից պակսեցվում է:

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիօնին, Նաբերէժնայա, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Վիկտոր դ'ԱՐՆՕԻՆ, Միջին-փողոցում, Նախկին գեներալ Տէր-Ասատուրովի տանը: 6—10 (ե. և շ.)

ԼԻՏՕԳՐԱՖԻԱ-ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ
Գ. ԴԷՄՈՒՐԵՆԻ

Տեղափոխված է Գանօվսկայա փողոց, տուն Ղազարովի, նոտար Մամիկոնովին կից բացում: 2—3

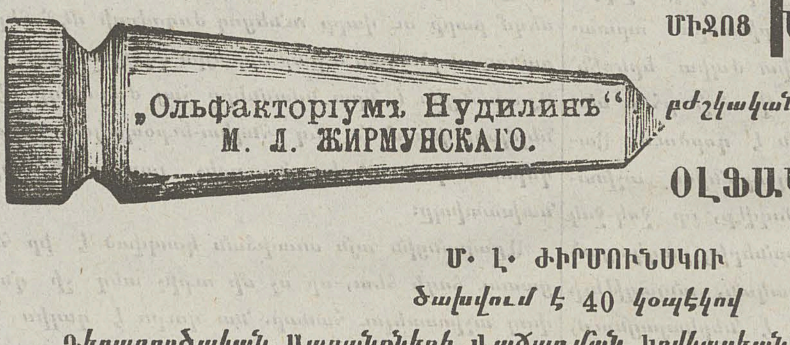

ՄԻՋՈՑ ԽԱՐԲՈՒԽԻ դէմ բժշկական դէպարտամենտից թոյլատրված ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ

ծախվում է 40 կոպէկով

Դեղագործական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում: 28—52 (շ.)

Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Թիֆլիսում և Բաքւում Բարձրագոյն հաստատ-

ված դեղատան ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մօտ 9—50 (շ.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 12 Октября 1890 г. Типографiя Канцелярiи Главноначальствующ. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.